

INTERAKTIV METODLAR ASOSIDA TALABALARDA KREATIV FIKRLASHNI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK MEXANIZMLARI

Yo'ldosheva Saidabonu Uktam qizi

Xalqaro innovatsion universiteti magistri

Annotatsiya. Mazkur tezis-maqolada oliy ta'lim jarayonida interaktiv metodlardan foydalanish orqali talabalarda kreativ fikrlashni shakllantirish masalasi yoritilgan. Tadqiqotda kreativ fikrlash talabaning muammoli vaziyatni yangicha talqin qilishi, mavjud bilimlar asosida original g'oya yaratishi, mustaqil qaror qabul qilishi va o'z fikrini asosli himoya qila olishi bilan bog'liq integrativ sifat sifatida talqin etiladi. Shuningdek, aqliy hujum, keys-stadi, munozara, klaster, kichik guruhlarda ishlash va loyiha metodi kabi interaktiv usullar talabaning bilish faolligini oshirish, ijodiy yondashuvini kuchaytirish hamda reflektiv baholash ko'nikmalarini rivojlantirish vositasi sifatida tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: interaktiv metodlar, kreativ fikrlash, mustaqil ta'lim, muammoli vaziyat, keys-stadi, hamkorlikda o'qitish, loyiha metodi, refleksiya.

Kirish. Zamonaviy oliy ta'lim tizimida talabalarning faqat nazariy bilimlarni egallashi yetarli natija sifatida qaralmaydi. Bugungi kunda ta'lim jarayoni bo'lajak mutaxassisda mustaqil fikrlash, muammoni tahlil qilish, yangicha g'oya ilgari surish, jamoada hamkorlikda ishlash va noan'anaviy yechim topish kabi kompetensiyalarni shakllantirishga yo'naltirilmoqda. Shu nuqtayi nazardan, kreativ fikrlashni rivojlantirish oliy ta'limning muhim pedagogik vazifalaridan biri hisoblanadi.

Kreativ fikrlash shaxsning oddiy takrorlash yoki tayyor namunaga ergashish bilan cheklanib qolmasdan, o'z bilim va tajribasini yangi sharoitda qo'llay olishi, vaziyatga mos ravishda original g'oya ishlab chiqishi hamda muammoning turli yechimlarini ko'ra bilishi bilan tavsiflanadi. Talabalarda bunday sifatni shakllantirish uchun dars jarayoni faqat ma'ruza va tayyor ma'lumotlarni yetkazish bilan cheklanmasligi lozim. Aksincha, ta'lim jarayoni talabani faol fikrlashga, savol berishga, izlanishga, bahslashishga va ijodiy xulosa chiqarishga undashi zarur.

Interaktiv metodlarning ahamiyati aynan shunda namoyon bo'ladiki, ular o'qituvchi va talaba o'rtasida, shuningdek, talabalararo faol muloqot, hamkorlik va fikr almashuv muhitini yaratadi. Bunday muhitda talaba o'z fikrini erkin ifodalaydi, boshqalarning qarashlarini tahlil qiladi, muqobil variantlarni taqqoslaydi va eng maqbul yechimga kelishga harakat qiladi. Natijada dars jarayoni reproduktiv faoliyatdan ijodiy faoliyatga o'tadi.

Interaktiv metodlarning kreativ fikrlashni rivojlantirishdagi o‘rni. Interaktiv metodlar talabani bilish jarayonidagi faolligini kuchaytiruvchi, uni o‘quv materialining mazmunini anglash, tahlil qilish va amaliy faoliyatda qo‘llashga yo‘naltiruvchi didaktik vositalar majmuasidir. An’anaviy yondashuvda talaba ko‘proq tayyor bilimni qabul qiluvchi subyekt sifatida namoyon bo‘lsa, interaktiv yondashuvda u o‘quv jarayonining faol ishtirokchisiga aylanadi. Bunda o‘qituvchi bilim beruvchi yagona manba emas, balki talabani izlanishga yo‘naltiruvchi, savol va muammoli vaziyatlar orqali fikrlashga undovchi tashkilotchi sifatida faoliyat yuritadi.

Kreativ fikrlashni shakllantirishda interaktiv metodlarning samaradorligi bir necha omillar bilan izohlanadi. Birinchidan, mazkur metodlar talabani fikr bildirish erkinligini ta’minlaydi. Ikkinchidan, muammoli topshiriqlar talabalarda tahliliy va ijodiy yondashuvni uyg‘otadi. Uchinchidan, guruhviy muhokamalar jarayonida fikrlar xilma-xilligi yuzaga keladi. To‘rtinchidan, talaba o‘z qarashini asoslash, dalil keltirish va xulosa chiqarishga o‘rganadi. Beshinchidan, refleksiya orqali o‘z faoliyatini baholash va takomillashtirish imkoniyati paydo bo‘ladi.

1-
rasmda

ko‘rsatilgan model interaktiv metodlarning talabalarda kreativ fikrlashni shakllantirishga yo‘naltirilgan o‘zaro bog‘liq ta’sirini ifodalaydi. Aqliy hujum g‘oya ishlab chiqishni faollashtirsa, keys-stadi real vaziyatni tahlil qilishga, munozara fikrni asoslashga, klaster tizimli bog‘lanishlarni ko‘rishga, kichik guruhlarda ishlash hamkorlikka, loyiha metodi esa ijodiy natijani amaliy mahsulotga aylantirishga xizmat qiladi.

Kreativ fikrlashni shakllantirish mexanizmlari. Talabalarda kreativ fikrlashni shakllantirish mexanizmi bir-biri bilan bog‘liq bo‘lgan motivatsion, kognitiv, faoliyatli

va refleksiv bosqichlar orqali amalga oshadi. Motivatsion bosqichda talabalarda yangilikka qiziqish, o'z fikrini bildirishga intilish va muammoli vaziyatga nisbatan ichki ehtiyoj shakllantiriladi. Bu bosqichda savol-javob, qiziqarli vaziyat, bahsli fikr yoki hayotiy misol darsga kirish vositasi sifatida qo'llanadi.

Quyidagi jadval interaktiv metodlarning kreativ fikrlash komponentlariga ta'sirini umumlashtiradi.

Interaktiv metod	Kreativ fikrlashga ta'siri	Kutiladigan natija
Aqliy hujum	Erkin g'oya ilgari surish va fikrlar xilma-xilligini yuzaga keltiradi.	Original g'oyalar shakllanadi.
Keys-stadi	Muammoli vaziyatni tahlil qilish va muqobil yechimlarni izlashga undaydi.	Qaror qabul qilish ko'nikmasi rivojlanadi.
Munozara	Dalillash, asoslash va qarama-qarshi fikrlarni tahlil qilishni kuchaytiradi.	Tanqidiy va kreativ fikrlash uyg'unlashadi.
Kichik guruhlar	Hamkorlikda yechim izlash va fikr almashish imkonini beradi.	Jamoaviy ijodkorlik shakllanadi.
Loyiha metodi	Nazariy bilimni amaliy mahsulotga aylantirishga yordam beradi.	Ijodiy-amaliy natija yuzaga keladi.

Mazkur jadvaldan ko'rinadiki, interaktiv metodlarning har biri kreativ fikrlashning ma'lum bir jihatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu sababli ularni alohida-alohida emas, balki mavzu mazmuni, talabalarning tayyorgarlik darajasi va dars maqsadiga mos ravishda uyg'unlashtirib qo'llash maqsadga muvofiqdir. Masalan, yangi mavzuni boshlashda aqliy hujum va klaster, amaliy mashg'ulotda keys-stadi va kichik guruhlarda ishlash, yakuniy bosqichda esa loyiha taqdimoti va refleksiya metodlaridan foydalanish samarali natija beradi.

Interaktiv metodlar asosida tashkil etilgan mashg'ulotlarda talabani xatodan qo'rqmasdan fikr bildirishiga sharoit yaratish ham muhimdir. Chunki kreativ fikrlash erkin psixologik muhit, ochiq muloqot va konstruktiv baholash mavjud bo'lgan ta'lim jarayonida samaraliroq rivojlanadi. Shu bois o'qituvchi har bir talabani fikr bildirishga rag'batlantirishi, savollarni faqat nazorat vositasi sifatida emas, balki ijodiy izlanish vositasi sifatida qo'llashi lozim.

Natijalar va amaliy tavsiyalar. Interaktiv metodlar asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni talabalarning darsdagi ishtirokini faollashtiradi, mustaqil izlanishga qiziqishini oshiradi va o'quv materialini ijodiy o'zlashtirishga yordam beradi. Talaba muammoli vaziyatni tahlil qilish jarayonida mavjud bilimlari bilan cheklanib qolmaydi, balki yangi axborot izlaydi, o'z fikrini boshqa fikrlar bilan solishtiradi va yangicha yechim ishlab chiqishga intiladi. Bunday faoliyat natijasida kreativ fikrlashning muhim ko'rsatkichlari — g'oya ishlab chiqish tezligi, fikrlar moslashuvchanligi, original yondashuv va yechimni asoslash qobiliyati rivojlanadi.

Amaliy nuqtayi nazardan, interaktiv metodlardan foydalanishda bir nechta shartlarga e'tibor qaratish zarur. Avvalo, topshiriqlar talabaning tayyor bilimini tekshirish bilan cheklanmasdan, uni izlanishga undashi kerak. Ikkinchidan, muammoli vaziyatlar hayotiy va kasbiy faoliyatga yaqin bo'lishi lozim. Uchinchidan, guruhliy ishda har bir talabaning ishtiroki nazorat qilinishi va baholanishi zarur. To'rtinchidan, dars yakunida refleksiya o'tkazilib, talabalar o'z faoliyati, yechimi va xulosasini tahlil qilishga o'rgatilishi kerak.

Shuningdek, kreativ fikrlashni rivojlantirishda baholash mezonlari ham aniq belgilanishi lozim. Baholashda faqat yakuniy javob emas, balki g'oyaning yangiligi, yechim variantlarining ko'pligi, dalillarning asoslanganligi, guruhdagi hamkorlik darajasi va talabaning refleksiv xulosalari inobatga olinishi maqsadga muvofiqdir. Bu yondashuv talabalarni tayyor javobni yodlashdan ko'ra, mustaqil fikrlash va ijodiy yechim izlashga yo'naltiradi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, interaktiv metodlar talabalarda kreativ fikrlashni shakllantirishning samarali pedagogik vositasi bo'lib, ular ta'lim jarayonini faol, muloqotga asoslangan va ijodiy izlanishga yo'naltirilgan muhitga aylantiradi. Aqliy hujum, keys-stadi, munozara, klaster, kichik guruhlarda ishlash va loyiha metodi kabi usullar talabaning mustaqil fikrlashi, muammoli vaziyatni tahlil qilishi, original g'oya ishlab chiqishi hamda o'z qarashini asoslash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Demak, magistrlik dissertatsiyasi doirasida ushbu mavzuni tadqiq etishda interaktiv metodlarni alohida texnologiya sifatida emas, balki kreativ fikrlashni rivojlantiruvchi yaxlit didaktik tizim sifatida o'rganish maqsadga muvofiqdir. Bunday yondashuv talabalarni kelajak kasbiy faoliyatida yangilikka ochiq, tashabbuskor, ijodiy va mustaqil fikrlovchi mutaxassis sifatida tayyorlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Guilford J.P. Creativity // American Psychologist. – 1950. – Vol. 5. – P. 444–454.
2. Torrance E.P. The Torrance Tests of Creative Thinking. – Bensenville: Scholastic Testing Service, 1974.

3. De Bono E. Lateral Thinking: Creativity Step by Step. – New York: Harper & Row, 1970.
4. Yo‘ldoshev J.G‘., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2004.
5. Tolipov O‘.Q., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. – Toshkent: Fan, 2006.
6. Azizxo‘jayeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. – Toshkent: TDPU, 2006.
7. Ismoilov D.M. Interaktiv metodlar asosida talabalarda kreativ va mustaqil fikrlashni rivojlantirishga doir ilmiy-uslubiy materiallar. – Qarshi, 2026.